

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διονύσιος Σολωμός

Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ

3 [20.]

Ἀκόμη ἐβάστουνε ἡ βροντή.....
Κι ἡ θάλασσα, πού σκίρτησε¹ σάν τό χοχλό² πού βράζει,
Ἦσύχασε καί ἔγινε ὄλο ἡσυχία καί πάστρα,³
Σάν περιβόλι εὐώδησε κι ἐδέχτηκε ὄλα τ' ἄστρα·
5 Κάτι κρυφό μυστήριο ἐστένεψε τή φύση⁴
Κάθε ὁμορφιά νά στολιστεῖ καί τό θυμό ν' ἀφήσει.
Δέν εἶν' πνοή στόν οὐρανό, στή θάλασσα, φυσώντας
Οὔτε ὅσο κάνει στόν ἀνθό ἡ μέλισσα περνώντας,
Ἵμως κοντά στήν κορασιά, πού μ' ἔσφιξε κι ἐχάρη,
10 Ἐσειότουν τ' ὄλοστρόγγυλο καί λαγαρό⁵ φεγγάρι·
Καί ξετυλίζει ὀγλήγορα κάτι πού ἐκεῖθε βγαίνει,
Κι ὀμπρός μου ἰδού πού βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
Ἔτρεμε τό δροσάτο φῶς στή θεϊκιά θωριά της,
Στά μάτια της τά ὀλόμαυρα καί στά χρυσά μαλλιά της.

4 [21.]

Ἐκοίταξε τ' ἀστέρια, κι ἐκεῖνα ἀναγαλλιόσαν,
Καί τήν ἀχτινοβόλησαν καί δέν τήν ἐσκεπάσαν·
Κι ἀπό τό πέλαο, πού πατεῖ χωρίς νά τό σουφρώνει,⁶
Κυπαρισσένιο ἀνάερα τ' ἀνάστημα σηκώνει,
5 Κι ἀνεῖ τς ἀγκάλες μ' ἔρωτα καί μέ ταπεινοσύνη,
Κι ἔδειξε πάσαν ὁμορφιά καί πάσαν καλοσύνη.
Τότε ἀπό φῶς μεσημερνό ἡ νύχτα πλημμυρίζει,
Κι ἡ χτίσις ἔγινε ναός πού ὀλοῦθε λαμπυρίζει.
Τέλος σ' ἐμέ πού βρίσκομουν ὀμπρός της μέσ στά ρεῖθρα⁷,
10 Καταπῶς στέκει στό Βοριά ἡ πετροκαλαμίθρα⁸,
Ἵχι στήν κόρη, ἀλλά σ' ἐμέ τήν κεφαλή της κλίνει·
Τήν κοίταξα ὁ βαριόμοιρος, μ' ἐκοίταξε κι ἐκείνη.

¹σκίρτησε: ἀόριστος σε θέση παρατατικού («σκιρτούσε»: αναταρασσόταν).

²χοχλό: κοχλασμό, βράσιμο.

³πάστρα: καθαρότητα, διαύγεια.

⁴ἐστένεψε τη φύση: επιβλήθηκε (στην πλάση), την ανάγκασε...

⁵λαγαρό: διαυγές, καθαρό, φωτεινό.

⁶χωρίς να το σουφρώνει: χωρίς καν να ρυτιδώνει, χωρίς και κατά το ελάχιστο να υποχωρεῖ η επιφάνεια του νερού στο βήμα της, χωρίς να βυθίζεται.

⁷ρεῖθρα: (με την αρχαία σημασία, ρέεθρα) υδάτινα ρεύματα (σημερ. σημασία: χαντάκια, αυλάκια στο πλάι των δρόμων, κοίτες ποταμών).

⁸πετροκαλαμίθρα: (αντιδάνειο: καλαμίτις < βενετ. pietra calamita) είδος πρωτόγονης (επιπλέουσας σε δοχείο με νερό) μαγνητικής βελόνας από καλάμι, δείκτης πυξίδας· αλεξικέραυνο.

- Ἔλεγα⁹ πώς τήν εἶχα ἰδεῖ πολύν καιρόν ὀπίσω,
 Κάν¹⁰ σέ ναό ζωγραφιστή μέ θαυμασμό περίσσο,
 15 Κάνε τήν εἶχε ἐρωτικά ποιήσει ὁ λογισμός μου,
 Κάν τ' ὄνειρο, ὅταν μ' ἔθρεφε τό γάλα τῆς μητρός μου·
 Ἦτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι ἀστοχισμένη,
 Πού ὀμπρός μου τώρα μ' ὅλη της τή δύναμη προβαίνει·
 Σάν τό νερό πού τό θωρεῖ τό μάτι ν' αναβρύζει
 20 Ξάφνου ὄχ¹¹ τά βάθη τοῦ βουνοῦ, κι ὁ ἥλιος τό στολίζει.
 Βρύση ἔγινε τό μάτι μου κι ὀμπρός του δέν ἐθώρα,
 Κι ἔχασα αὐτό τό θεϊκό πρόσωπο γιά πολλή ὥρα,
 Γιατί ἄκουγα¹² τά μάτια της μέσα στά σωθικά μου,
 Πού ἐτρέμαν καί δέ μ' ἄφηναν νά βγάλω τή μιλιὰ μου·
 25 Ὅμως αὐτοί¹³ εἶναι θεοί, καί κατοικοῦν ἀπ' ὅπου
 Βλέπουνε μέσ στήν ἄβυσσο καί στήν καρδιά τ' ἀνθρώπου,
 Κι ἐνιωθα πώς μοῦ διάβαζε καλύτερα τό νοῦ μου
 Πάρεξ ἄν ἤθελε τῆς πῶ μέ θλίψη τοῦ χειλιοῦ μου:
 «Κοίτα με μέσ στά σωθικά, πού φύτρωσαν οἱ πόνοι

 30 Ὅμως ἐξεχειλίσανε τά βάθη τῆς καρδιάς μου·
 Τ' ἀδέλφια μου τά δυνατά οἱ Τοῦρκοι μοῦ τ' ἀδράξαν,
 Τήν ἀδελφή μου ἀτίμησαν κι ἀμέσως τήν ἐσφάξαν,
 Τόν γέροντα τόν κύρην μου ἐκάψανε τό βράδι,
 Καί τήν αὐγή μοῦ ρίζανε τή μάνα στό πηγάδι.
 35 Στήν Κρήτη.....
 Μακριά 'πό κεῖθ' ἐγιόμισα τέσ φοῦχτες μου κι ἐβγήκα.
 Βόηθα, Θεά, τό τρυφερό κλωνάρι μόνο νά 'χω·
 Σέ γκρεμό κρέμουμαι βαθύ, κι αὐτό βαστῶ μονάχο».

5 [22.]

- Ἐχαμογέλασε γλυκά στόν πόνο τῆς ψυχῆς μου,
 Κι ἐδάκρυσαν τά μάτια της, κι ἐμοιάζαν τῆς καλῆς μου.
 Ἐχάθη, ἀλιά μου! ἀλλ' ἄκουσα τοῦ δάκρου της ραντίδα¹⁴
 Στό χέρι, πού 'χα σηκωτό μόλις ἐγώ τήν εἶδα. —
 5 Ἐγώ ἀπό κείνη τή στιγμή δέν ἔχω πλιά τό χέρι,
 Π' ἀγνάντευεν Ἀγαρηνό κι ἐγύρευε μαχαίρι·
 Χαρά δέν τοῦ 'ναι ὁ πόλεμος· τ' ἀπλώνω τοῦ διαβάτη
 Ψωμοζητώντας, κι ἔρχεται μέ δακρυσμένο μάτι·
 Κι ὅταν χορτάτα δυστυχιά τά μάτια μου ζαλεύουν¹⁵,

⁹Ἐλεγα: συλλογιζόμενον, εἶχα την εντύπωση.

¹⁰Κάν-Κάνε: λες και, είτε-είτε.

¹¹οχ: (ιδιωμ. < ἐκ)· ἀπό. Πολύ συνηθισμένο στον Σολωμό.

¹²ἀκουγα: ἐνιωθα.

¹³αυτοί – ἀντί αὐτά (δηλ. τα μάτια): ἔλξη του γένους ἀπό το θεοί.

¹⁴ραντίδα: ρανίδα (< ραίνω), σταγόνα, σταλαγματιά.

¹⁵ζαλεύουν (< κοιν. ζαλώνω· φορτώνω, επιβαρύνω· ή κρητ. ζάλο· βήμα, βηματισμός): ζαλίζονται, αναστρέφονται (:)/ βαραίνουν ἀπό κόραση.

- 10 Ἄργα, κι ὄνειρατα σκληρά τήν ξαναζωντανεύουν,
Καί μέσα στ' ἄγριο πέλαγο τ' ἀστροπελέκι σκάει,
Κι ἡ θάλασσα να καταπιεῖ τήν κόρη ἀναζητάει,
Ξυπνῶ φρενίτης,¹⁶ κάθομαι, κι ὁ νοῦς μου κινδυνεύει.
Καί βάνω τήν παλάμη μου, κι ἀμέσως γαληνεύει. —
- 15 Τά κύματα ἔσχιζα μ' αὐτό,¹⁷ τ' ἄγρια καί μυρωδάτα,
Μέ δύναμη πού δέν εἶχα μήτε στά πρῶτα νιάτα,
Μήτε ὅταν ἐκροτούσαμε,¹⁸ πετώντας τά θηκάρια,
Μάχη στενή μέ τούς πολλούς ὀλίγα παλληκάρια.
Μήτε ὅταν τόν μπομπο-Ἰσούφ καί τς ἄλλους δύο βαροῦσα
- 20 Σύρριζα στή Λαβύρινθο π' ἀλαίμαργα¹⁹ πατοῦσα²⁰.
Στό πλέξιμο²¹ τό δυνατό ὁ χτύπος τῆς καρδιάς μου
(Κι αὐτό μοῦ τ' αὔξαιν') ἔκρουζε²² στήν πλευρά τῆς κυρῆς μου.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- A1.** Το ἔργο του Δ. Σολωμού ἔχει δεχθεῖ επιρροές και ἀπό το δημοτικό τραγούδι. Να αναφέρετε τρία διαφορετικά χαρακτηριστικά του δημοτικού τραγουδιοῦ που εντοπίζετε στα ἀποσπάσματα του ποιήματος «Ο Κρητικός» και για καθένα ἀπό αὐτά να γράψετε ἕνα παράδειγμα.

Μονάδες 15

- B1.** Σύμφωνα με τον Β. Αθανασόπουλο: «[...] Το φως μπορεῖ μες στο ποιητικό τοπίο του Σολωμού να μεταμορφώνει τα πράγματα και να μετουσιώνει τα σώματα που φωτίζει. Το φως εἶναι ἡ ἐνέργεια του Θεοῦ, εἶναι ἡ ὄραση του Θεοῦ.[...]». Στο κείμενο που σας δίνεται, να εντοπίσετε τέσσερα στοιχεία που υποστηρίζουν τὴν παραπάνω ἀποψη (μονάδες 8) και να τα σχολιάσετε (μονάδες 12).

Μονάδες 20

- B2.** Να βρεῖτε και να σχολιάσετε:
- α)** τα τρία χρονικά ἐπίπεδα στο ἀπόσπασμα 5 [22.] (μονάδες 12) και
- β)** το περιεχόμενο και τον λειτουργικό ρόλο τῆς παρομοίωσης στους στίχους 9-11 του ἀποσπάσματος 4 [21.] (μον. 8):

«Τέλος σ' ἐμέ πού βρῖσκομουν ὀμπρός τῆς μέσ στά ρεῖθρα,
καταπῶς στέκει στό Βοριά ἢ πετροκαλαμίθρα,
Ἦχι στήν κόρη, ἀλλά σ' ἐμέ τήν κεφαλή τῆς κλίνει».

Μονάδες 20

¹⁶φρενίτης: (< φρένα): φρενιασμένος, έξω φρενῶν, μανιακός, παραγμένος· ο νοῦς μου κινδυνεύει: πάω να χάσω το μυαλό μου, διακινδυνεύεται ἡ πνευματική μου ἰσορροπία.

¹⁷μ' αὐτό, ἀντί μ' αὐτή (τὴν παλάμη): λες και, εἶτε-εἶτε.

¹⁸ἐκροτούσαμε: συγκροτούσαμε, συνάπταμε.

¹⁹ἀλαίμαργα: το ἐπίρρημα μεταφορικό, προς δήλωση του πολεμικοῦ μένους.

²⁰πατοῦσα: (εδώ ἰδίως) κυρίεα, κρατοῦσα κυριαρχικά

²¹πλέξιμο: ἡ πλεύση, το κολύμπημα.

²²ἐκρουζε: χτυπούσε, ἐκρουε· πλευρά: το πλευρό, το πλάι.

Γ1. α) Να σχολιάσετε το περιεχόμενο των παρακάτω στίχων του αποσπάσματος 4 [21.] σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων:

«Έλεγα πώς τήν εἶχα ἰδεῖ πολύν καιρόν ὀπίσω,
Κάν σέ ναό ζωγραφιστή μέ θαυμασμό περίσσο,
Κάνε τήν εἶχε ἐρωτικά ποιήσει ὁ λογισμός μου,
Κάν τ' ὄνειρο, ὅταν μ' ἔθρεψε τό γάλα τῆς μητρος μου·
Ἦτανε μνήμη παλαιή, γλυκιά κι ἀστοχισμένη»

(15 μονάδες)

β) Να σχολιάσετε τις αλλαγές που συμβαίνουν στη ζωή και στο ήθος του Κρητικού στους παρακάτω στίχους του αποσπάσματος 5 [22.] σε ένα κείμενο 80-100 λέξεων:

«[...] ἄλλ' ἄκουσα τοῦ δάκρουου της ραντίδα
Στό χέρι, πού 'χα σηκωτό μόλις ἐγώ τήν εἶδα. —
Ἐγώ ἀπό κείνη τή στιγμή δέν ἔχω πλιά τό χέρι,
Π' ἀγνάντευεν Ἀγαρηνό κι ἐγύρευε μαχαίρι·
Χαρά δέν τοῦ 'ναι ὁ πόλεμος· τ' ἀπλώνω τοῦ διαβάτη
Ψωμοξητώντας, κι ἔρχεται μέ δακρυσμένο μάτι.»

(10 μονάδες)

Μονάδες 25

Δ1. Στα κείμενα του Δ. Σολωμού και του Κ. Καρυωτάκη που σας δίνονται, να εντοπίσετε (μονάδες 5) και να σχολιάσετε (μονάδες 15) δύο ομοιότητες και τρεις διαφορές ως προς το περιεχόμενο.

Μονάδες 20

Κ. Γ. Καρυωτάκης

ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ ΝΕΡΑΪΔΑ

Ἀπό τά βράχι' ἀνάμεσα πετιέται 'να κεφάλι
καί βλέμματα ὀλόγυρα σκορπάει φοβισμένα.
Ἐγώ, κρυμμένος κάπου κεῖ στό ἔρημ' ἀκρογιαλί,
τό βλέπω -σάν σέ ὄνειρο- μέ μάτια λιγωμένα.

Ἐνα κορμί παρθενικό, γυμνό ἀργοπροβάλλει
κι ἀπλώνεται ἠδονικά σε κύματ' ἀφρισμένα·
ὁ ἥλιος ἐσκυθρώπασε μπροστά στά τόσα κάλλη,
τά κάλλη τ' ἀπολλώνεια καί τά φωτολουσμένα.

Ἀνατριχιάζ' ἡ θάλασσα στό θεῖο ἄγγισμά τους,
τά κυματάκια ἀπαλά μέ χάρη τ' ἀγκαλιάζουν
κι ἀχτίδες τά χαϊδεύουνε χρυσές στό πέρασμά τους.

Θεότρελος, ὁ δύστηχος, βουτιέμαι μέσ στό κύμα,
τά μάτια της τά θεϊκά μέ φόβο μέ κοιτάζουν
καί χάνεται στή θάλασσα... Ἦταν νεραίδα... Κρίμα!